

Coperta I: Obicei la înmormântare: datul găinei de pomană peste groapă (Vădeni (pe Prut), jud. Galați, aug. 2002).

Coperta IV: Statul omului („toiagul”) de ceară, care arde pe pieptul mortului în timpul priveghiului, și crucea de măceș, menită a-l apăra pe cel decedat să nu devină strigoii (Capu Dealului (Copăcioasa), com. Brănești, jud. Gorj, 3.08.2003).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BURADA, TEODOR T.

Datinile poporului român la înmormântări / Teodor T. Burada ; ed. îngrij. și pref. de I. Oprișan. - București : Saeculum I.O., 2025

ISBN 978-973-642-525-7

I. Oprișan, I (ed. ; pref.)

39

Editura SAECULUM I.O.

ISBN: 978-973-642-525-7

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

Teodor T. Burada

Datinile poporului român la înmormântări

Ediție îngrijită și prefațată de I. Oprișan

Editura SAECULUM I.O.

București – 2025

Teodor T. Burada

Folclorul ca argument al unității naționale

Între etnologii români de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea, Teodor T Burada ocupă un loc cu totul aparte.

Specializarea lui muzicală, care îl singularizează, pe de o parte, față de literați, pasiunea lui irepetabilă în timp la o asemenea dimensiune față de românii din afara granițelor de atunci ale țării, au aruncat, pe de altă parte, în contemporaneitate o aură de ciudățenie asupra personalității și operei sale.

De-abia de departe surprindem flacăra de trei ori aprinsă de gândurile care i-au animat existența.

Desigur, ca muzicolog, el a simțit de timpuriu chemarea moștenirii arhaice românești și a încheșat în timp poate singura colecție de instrumente muzicale străvechi adunate din toate zonele locuite de români, pe care a donat-o Muzeului Național din București (după cum mărturisește în mai multe rânduri).

Călătorind frecvent în expediții etnologice, pe teren, cum spunem astăzi, el a fost printre puținii cercetători din trecut și mai ales din secolul al XIX-lea care au cunoscut în toată complexitatea lor manifestările folclorice românești și și-a putut da seama, la fața locului, de bogăția și interesul lor.¹

1. A se vedea în acest sens studiul profesorului I. C. Chițimia, *Teodor Burada, folclorist și etnograf*, în vol. *Folcloriști și folcloristică românească*, Editura Academiei, București, 1968, p. 73-158 și *Introducerea* lui Viorel

Atras, fără îndoială, înainte de toate, de muzică, el a putut sesiza cu îndreptățire atât vechimea textelor literare și a ritualurilor încă vii la țară, cât și valoarea lor pentru descifrarea multiplă a unora din marile întrebări ale istoriei și spiritualității naționale.

În continuarea unei direcții mai vechi în cultura română, Teodor T. Burada găsea în folclor argumente pentru demonstrarea originii romane a poporului nostru, a continuității sale pe ambele maluri ale Dunării și mai ales pentru dovedirea unității tuturor ramurilor mai apropiate sau mai depărtate care alcătuiau marea albie națională.

Spre deosebire, însă, de contemporanii săi și de mulți dintre urmași, care exploraseră în acest sens lirica și epica populară în versuri sau obiceiurile legate de sărbătorile de peste an, Teodor T. Burada descoperea și utiliza - pornind de la muzică - un important sector nevalorificat până la acea dată, și anume riturile de înmormântare și bocetele.

„Până acum - scria el în primul articol despre obiceiurile de înmormântare apărut în 1879¹ justificând publicarea culegerii sale de bocete - nimic nu s-a vorbit de ele, nimeni nu le-au adunat spre a le da la lumină, cu toate că și dănele formează una din ramurile principale ale poeziei populare, deoarece exprimă unul din sentimentele cele mai puternice ale omului, durerea pierderii, și cuprinde o mulțime de idei originale ce nu se găsesc aiurea.

Toate aceste bocete populare, ca și alte multe cântece de-ale poporului, transmise din gură în gură, din generațiune în generațiune, fără dată sigură, rămânându-ne numele poezilor necunoscut, pierzându-se cu totul o dată cu viața lor, zac ascunse de veacuri

Cosma la Teodor T. Burada, *Opere*, vol. III, *Folclor și etnografie*, Editura Muzicală, București, 1978, p. 5-15.

1. Teodor T. Burada, *Bocetele populare la români, Convorbiri Literare*, XII, nr. 10, 1 ianuarie 1879, p. 361.

întregi în memoria tradițională a poporului. Este, deci, o datorie sfântă de a le da la lumină, ferindu-le astfel de a nu se pierde în noianul timpului și al uitării“.

În orice caz, Teodor T. Burada este cel dintâi folclorist care publică o culegere de bocete populare românești și impune cu autoritate și competență bocetul în circuitul etnologic românesc.¹

Surprindem chiar o stăruință a sa în a insera în paginile *Convorbirilor Literare*, de-a lungul a trei ani, noi și noi texte de bocete.

Independent de opinia generală pe care urmărea să și-o formeze despre diversele grupuri de români în mijlocul cărora poposea (din punct de vedere istoric, lingvistic, folcloric, etnografic etc.), Teodor T. Burada își ațintea o privire specială asupra datinilor funerare și a cântecelor cu care era însoțit mortul pe ultimul drum: rituri, practici de trecere, instrumente muzicale și cântece, credințe mitologice, viziune asupra lumii și vieții de dincolo, recuzită ceremonială, mentalitate și comportament uman.

Se pare că el a adunat un impresionant material documentar referitor la înmormântare sub formă de notițe, pe care le-a făcut la fața locului în numeroasele călătorii pe care le-a întreprins în diversele zone locuite de români, din Asia Mică până în Moravia și Silezia austriacă și din Egipt și Istria până în gubernia Kerson (spre a cita doar câteva din punctele de reper ale expedițiilor sale ce ar putea fi invocate).

Până la publicarea lucrării *Datinile poporului român la înmormântări* el străbătuse doar trunchiul masiv, compact, al spațiului etnic românesc: Principatele Române, inclusiv Transilvania, Dobro-

1. Relatarea despre preocuparea lui Gh. Asachi de a culege bocete sau despre culegerile propriu-zise de bocete românești efectuate de Karadzși Vuk Stefanovi, pe care i le-ar fi dat la Viena lui Asachi și ar fi ars, despre care amintește chiar Burada, rămân simple repere legendare ale cercetărilor.

gea, Bucovina și Basarabia. Dovadă că observațiile sale referitoare la populațiile românești suddunărene (aromâni, megleno-români și istro-români) nu sunt cuprinse în volumul din 1882.

De altfel, multe din expedițiile științifice invocate au fost efectuate în anii '90 ai secolului al XIX-lea și în primul deceniu al secolului al XX-lea, când autorul călătorea masiv în toate zonele locuite insular de români sau pe unde fuseseră cândva români.

Printr-o iscusită reducere la același numitor comun a tuturor datinilor de înmormântare observate pe viu, Teodor T. Burada reușea să schițeze un scenariu interesant pus în pagină al credințelor și datinilor de înmormântare din întreg spațiul românesc, din momentul agoniei muribundului până la dezgroparea la șapte ani a ceea ce a rămas din el, când oasele acestuia văd pentru ultima oară lumina.

Punctând momentele esențiale comune care decid apartenența unei anume grupări la tradiția românească, autorul găsea nimerit să evidențieze întotdeauna elementele de mare originalitate păstrate insular în anume zone, ce ne trimit la straturi mult mai vechi, cu caracter general altă dată în tot spațiul etnic național: practicile de ușurare a morții, frățile de cruce pecetluite la mormânt, cântarea buciurilor încrucișate peste groapă, însoțirea mortului de cel mult zece fluierași până la cimitir, aducerea rituală a Bradului pentru fete sau feciori, darea găinii de pomană, a oii sau a vacii cu vițel la groapă, aruncarea peste mormintele celor decedați departe de casă a unor lemne cărora li se dă foc, focul de priveghi făcut în curte, jocurile cu măști etc.,etc.

În documentarea sa, autorul coboară de la lucrările lui Damaschin T. Bojincă (*Anticile romanilor acum întâia oară scrise*, 1832) și Dimitrie Cantemir (*Descriptio Moldaviae*, 1716) spre sursele vechi antice, pe care le ia ca puncte de reper în argumentarea vechimii datinilor cercetate și a textelor culese.

Nevestejite de trecerea timpului, cel mult detaliate prin cercetările ulterioare¹ observațiile lui Teodor T. Burada sunt întregite de culegerile sale de bocete, de o rară frumusețe, rămase până astăzi printre cele mai realizate artistic.

Desigur, autorul ar fi putut culege mult mai multe texte, dacă ar fi intuit importanța variantelor. Dar, la epoca respectivă, folcloriștii nu le înțelegeau însemnătatea, considerându-le drept simple repetiții neavenite.

E posibil, totuși, ca Teodor T. Burada să fi adunat un material mai vast, din care a încredințat tiparului doar o selecție.

Observațiile făcute în volumul din 1882 au fost completate de cercetările sale ulterioare, publicate în articole de sine stătătoare sau în cadrul rapoartelor științifice privitoare la diversele călătorii la românii din afara granițelor țării.

Ele întregesc perspectiva pe care autorul ne-o deschidea în 1882 asupra datinilor funerare române, dând noi dimensiuni acestui capitol al etnologiei românești, ce a rămas legat – în privința valorificării – de numele său.

I. OPRIȘAN

1. Cităm din vastul material publicat între timp: Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*, București, 1892; Mariana Kahane, Lucilia Georgescu-Stănculescu, *Cântecul zorilor și Bradului. Tipologia muzicală*, București, 1988; Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, București, 1999.

În felul acesta, cercetătorul poate observa și diferențele periodicele între textele din periodice și forma finală a cărții, dar și modul în care din materiale disparate, aparent fără legături prea strânse între ele, s-a încheșat o lucrare devenită clasică în folcloristica română.

Textul a fost reprodus după ediția princeps și, respectiv, după revistele în care celelalte materiale incluse în corpul propriu-zis al volumului au fost publicate.

În notele din secțiunea a II-a a ediției s-au făcut trimiterile bibliografice necesare la vol. Teodor T. Burada, *Opere*, vol. III, *Folclor și etnografie*, Editura Muzicală, București, 1978, ediție critică de Viorel Cosma, în care au fost reeditate textele ce fac obiectul volumului de față.

Nădăjduim că prin republicarea volumului *Datinile poporului român la înmormântări*, cercetătorii vor redescoperi interesanta contribuție la etnologia română a lui Teodor T. Burada și vor găsi puncte fundamentale de reper pentru practicile funerare perpetuate până astăzi.

I. OPRÎȘAN

I. ANTUME

a. Din volume

Datinile poporului român la înmormântări

Moartea, prin taina și necunoscutul ce o înconjoară, a fost privită de la începutul veacurilor ca evenimentul cel mai însemnat în omenire. Omul, neputându-și închipui cum s-ar nimici existența lui, cum această minte care gândește când e treaz și visează în timpul somnului, ar putea dispărea cu totul, nelăsând nici o urmă despre ceea ce a fost, a găsit o mângâiere în credința nemuririi sufletului, pe care o aflăm la un număr foarte însemnat de popoare, din timpurile cele mai vechi și până astăzi.

După această credință, mortul nu este o ființă nimicită, ci un călător care ne-a părăsit ca să nu mai revină; și pentru a-l întâlni trebuie să mergem și noi acolo unde s-a dus el. Din această idee fundamentală asupra morții s-au născut acele nenumărate obiceiuri ce însoțesc înmormântarea, și care, în ceea ce-i privește pe români, vor face obiectul cercetărilor de față.

Obiceiurile se păstrează mai cu credință în păturile inferioare ale societății, pe când în cele superioare ele se schimbă mereu, după cum un popor vine în atingere cu elemente străine. De aceea, ca la toate popoarele, și la poporul român, obiceiurile s-au păstrat mai curate la țărani.

Pe când clasa superioară a societății noastre a fost pe rând întoarsă, cel puțin în parte, la obiceiuri leșești, ungurești, turcești, grecești și, în sfârșit, franceze, țăranul a rămas statornic în deprinderile și apucăturile lui, sau dacă a primit înrâuriri străine, aceste[a] au fost mult mai neînsemnate și aproape nule, mai ales în ceea ce privește momentele cele mari și importante, precum obiceiurile de la nunți și înmormântări.

Aceste obiceiuri sunt un amestec de datine păgâne și creștine, încât înmormântările înfățișează astăzi, la noi, o combinație a două elemente întrunită, și trebuie pentru a da de urma lor istorică, să le asemănăm cu obiceiurile pe care cândva le avea poporul roman. Aceasta vom căuta să o facem în scrierea de față, a cărui material este adunat din toate țările locuite de români.

La sfârșit, adăugăm un studiu asupra bocetelor, urmat de o culegere de bocete, culese în excursiile pe care le-am făcut.

I

Românii au cea mai mare îngrijire pentru îngroparea morților. Ei cred că sufletul celui neîngropat, nu poate merge la locul de odihnă hotărât de Dumnezeu, ci rătăcește neconținut în timp de mai mulți ani pe unde i s-a mistuit trupul.

După credința lor, chiar elementele lumii acesteia se tulbură când rămâne vreun om neîngropat, așa spre exemplu când plouă neîncetat în curs de mai multe zile, ori se pare că gem râurile, poporul atribue aceste fenomene extraordinare la înecarea vreunui om.

De aceea, când se dă peste un cadavru, se aruncă ceva pământ peste dânsul, pentru a înlocui îngroparea.

Îndată ce omul este aproape a-și da sufletul și nu mai este nici o nădejde de scăpare, cheamă preotul de-l mărturisește și-l împărtășește, îi pune în mână o lumânare de ceară galbenă aprinsă, și

după ce și-a dat sufletul, îi închide ochii și-l leagă pe sub fălci cu o basma pentru ca să nu înțepenească cu gura căscată.

Se pune lumânare aprinsă în mâna celui ce moare, spre a nu lăsa ca duhurile necurate să se apropie de el la ieșirea sufletului, și fiindcă cu lumină s-a luminat la sfântul botez, cu lumină trebuie să meargă și înaintea lui Dumnezeu pe ceea lume.

E mare nenorocire când nu se găsește nimeni care să închidă ochii celui ce moare, de aici, cel mai mare blestem: „Să dea Dumnezeu să n-ai pe nimeni să-ți închidă ochii.“

Când cel ce este în agonie hărăciește și se trudește cu moartea, atunci se cheamă preotul de-i citește „molitfele la ieșirea sufletului“ fiindcă se crede că a fost afurisit ori blestemat de vreo față bisericască, și se schimbă din loc în loc, luându-i-se și pernele de sub cap, dacă vor fi umplute cu pene de pasăre; sau se ia de pe pat și se pune la pământ cu fața spre răsărit; câteodată i se pune sub cap jugul de la boi, ori ciolane de la roata carului, sau dacă se poate și roata întregă, asemenea, ciolane sau măsele de la roata morii; crezându-se că moartea-i este grea, pentru că, fiind în viață, ar fi făcut păcatul de a pune pe foc jug, măsele sau ciolane de la roata carului sau a morii, căci cu jugul s-a slujit de-a arat sfântul pământ, roatele carului i-au fost ca picioare, iar roata morii i-a măcinat făina care l-a hrănit.

La feciorii boierești care au măsurat ogoarele spre muncă locuitorilor, li se vâri o prăjină în casă pe fereastră și li se pune în mână, crezându-se că de aceea nu pot muri, fiindcă au măsurat strâmb ogorul, năpăstuind pe consăteni.

Îndată ce omul și-a dat sufletul, se deschid ferestrele odăii unde se află mortul și se dă de știre să se tragă clopotele de la biserică, apoi femeia răposatului și rudeniile cele mai de aproape, lepădându-și toate podoabele, precum: cercei, inele, mărgelile și altele,

iar fetele, despletindu-și părul, încep a jeli mortul, bocindu-se¹ și văicărindu-se.

În Bucovina, în unele comune de prin munți, soția răposatului, sau o fiică a sa, începe a se boci cu părul despletit prin prejurul casei înconjurând-o de trei ori, spre a da de știre megieșilor despre nenorocirea ce s-a întâmplat; aiurea, în asemenea cazuri, se buciună numai cu trâmbița.²

Până a nu înțepeni trupul mortului, neamurile sau prietenii lui îl rad, îl scaldă, sau în unele locuri îl spală cu apă caldă, și apoi cu săpun. În Transilvania, pe lângă că se scaldă mortul, unii îi mai ung trupul cu niște unsori.³

După ce s-a gătit astfel mortul, se așază pe masă sau pe laviță, în casă sau în tindă, cu fața spre răsărit; în toată Transilvania, el se așază cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare, de unde a rămas zicerea: „vede-te-aș cu picioarele înainte“, adică mort.

În unele locuri, mai de demult, se scotea mortul afară pe târnaț, și atunci se ridica deasupra lui pe casă un steag;⁴ iar în Transilvania, ținutul Năsăudului, asemenea steag se pune în clopotnița bisericii numai când moare vreo fată mare, și stă acolo șase săptămâni.

La cap și la picioarele mortului stau aprinse câte două sfeșnice cu lumânări de ceară.

În Basarabia, pe lângă sfeșnice se mai pun patru crengi de copac cu câte trei crăci care se numesc „pomi“, împodobiți frumos

1. În Transilvania, ținutul Someșului, comuna Reteiag, se zice în loc de „a boci“, „a gogi“.

2. Trâmbița este un soi de buciun lung și drept făcut din doage de brad și legat cu coajă de mesteacăn. Asemenea buciun se poate vedea în colecția de instrumente muzicale în uz la români, ce am adunat și oferit muzeului de antichități din București.

3. Vezi și Bojinca. *Anticele românilor*, Buda, 1832, vol. II, nota de la pag. 210.

4. Vezi *Archeologia*, de G. Seulescu, în *Spicuitorul român*, Iași, 1841, pag. 138 din fascicula pe lunile oct., noemv. și dec.

cu stafide, smochine, lămâi, mere, nuci înșirate toate pe ață; la cei mai avuți aceste fructe se și poleiesc, unii mai agață și basmale, tulpăne și o bucată de pânză, care toate se dau de pomană la cei ce duc mortul la groapă.

De cum se întinde mortul pe masă și până ce se scoate din casă spre a se duce la groapă, preotul îi citește „stâlpii“.¹

În timpurile vechi, bărbații ducându-se la casa mortului, descoperindu-și capul, aruncau câte o monedă într-un vas ce stătea aproape de mort, pe care-l atingeau cu mâna zicând: „Dumnezeu să-l ierte“.²

Fiind mortul îmbrăcat de înmormântare, i se ia măsură cu o trestie sau cu un băț de alun, și după acea lungime i se face sicriul, luându-se bine seama ca nu cumva să fie mai lung decât mortul, căci atunci se crede că dacă mortul s-ar îngropa cu acel sicriu, locul rămas deșert ar chema și pe alte rude după dânsul.

În Bucovina, acea măsură se ia cu o ață care se pune într-o bortă ce se face deasupra ușii de la odaia în care mortul și-a dat sufletul, și apoi lipindu-se bine pe deasupra, rămâne acolo pentru totdeauna.

După aceasta, se așază mortul în sicriu sau raclă,³ care se face din scânduri de brad; în fundul lui se pun numai niște chingușoare curmeziș depărtate unele de altele, pe care se pune puțin stuh. În general sicriul e vopsit cu chinavar roșu, afară numai din unele locuri din Transilvania, precum e comuna Zărnești și altele de prin prejur, unde e cafeniu.

În Bucovina, de când nu se mai dă voie a se duce mortul la groapă cu sicriul descoperit, se face pe de-o parte și de alta în dreptul capului mortului câte o fereștrică, pentru ca să se răsuflă, să vadă gloata ce s-a adunat să-l petreacă și să-și ia ziua bună de la ea.

1. Citirea Evang[h]eliilor, a unui evang[h]elist, se numește un „stâlp“.

2. Vezi Seulescu, *loc. cit.*, pag. 139.

3. În Valahia, sicriul se numește „coșciug“, în Transilvania „tron“.

Atât prin prejurul sicriului, cât și pe capacul lui,¹ se zugrăvesc cruci cu vopsea albă.

În multe locuri, oamenii își fac sicriul încă fiind în viață, și-și pregătesc comăndul și cele trebuitoare pentru înmormântare. Sicriul îl țin ei mai cu samă în podul casei. Acest obicei se păstrează mai cu temei în Valahia, județul Muscel, în Transilvania, partea de sus a ținutului Făgăraș, și în Banat, în comuna Picinișca, Topleț și altele.

Tot trupul mortului, afară de cap, se acoperă cu o pânză albă lucrată în casă și se numește „giulgiu, sovon sau respecti”; ea e de bumbac sau de fuior, după puterea omului.

Pe pieptul mortului se pune o icoană, iar în mână o cruce de ceară galbenă, sub cap una sau două perne umplute cu fân, pale ori strujitură de lemn. În timp de vară se umple cu flori, iar iarna cu flori uscate, pe care mulți din locuitori au îngrijire a le aduna din timp. În Basarabia, în unele sate din ținutul Soroca, perna mortului se umple cu țărănă de la mormânt. Deasupra pernei se cos două cordele roșii, în formă de cruce, sub pernă se pune în unele locuri săpunul și pieptenele cu care s-a spălat și pieptănat mortul, alături cu răposatul se mai pune pâine, sare și bățul său, care în multe părți se împodobeste cu o năframă; unii pun numai trestia sau bățul de alun cu care s-a luat măsura spre a i se face sicriul. Toate acestea se fac pentru că se crede că mortul, în călătoria ce are să facă pe cealaltă lume, având a suferi de frig, căldură, sete și alte multe supărări, să aibă ce mânca, în ce se rezema când va fi ostenit, și cu ce se apăra de câini.

La ciobani li se mai pune încă și fluierul cu care cântau la oi.

În Banat, în orașul Caransebeș, dacă moare vreo femeie după care au rămas copii mici, este obiceiul de a i se pune în sicriu atâtea păpuși câți copii au rămas, pentru a-i da oarecum pe ceea lume chipul copiilor săi, ca să-i aibă spre mângâiere.

1. În Valahia, capacul sicriului se numește „pleoapa coșciugului”.

De se întâmplă să moară cineva după Paști, în săptămâna luminată, atunci pe lângă toate celelalte se adaugă și un ou roșu.

În crucea de ceară ce se pune în mâna mortului se lipește un ban de aramă, de argint sau de aur, după puterea omului, în unele locuri, pe lângă acelea, i se mai adaugă câte o năframă albă. De multe ori acel ban se pune numai pe sicriu sau se aruncă în groapă; cu acel ban, după credința unora, mortul are să plătească luntrea cu care va trece în cealaltă lume; după alții însă, vămile sau stăjile. În vechime ne spun bătrânii că atât la noi,¹ cât și la românii din Transilvania,² acel ban se pune în gura mortului.

În județul Prahova, acel ban se leagă la degetul cel mic de la mâna dreaptă, în unele sate din Transilvania se crapă la un capăt bățul care se pune în sicriu și se așază în acea crăpătură.

În Bucovina, cei ce vin la casa mortului, aduc lumânări de ceară galbenă și le lipesc sau de sicriu sau de pereții casei.

Cât stă mortul în casă, în Valahia, ținutul Argeș, este obiceiul ca să se lege câinii și să se ascundă mâțele. Noaptea se face priveghi, adică se adună rudele și prietenii lui și-l păzesc ca să nu vină strigoi la el, petrecând deștepți, unii cu diferite jocuri precum: de-a baba oarba, de-a ineluș-învârtecuș, de-a halea-malea, de-a mijoarca, de-a țușca și altele, iar alții spun povești.

În județul Argeș, plasa Oltul, și județul Putna, plasa Vrancea, este obiceiul ca la priveghi să se facă și foc în ograda casei mortului. În comunele din Vrancea se joacă mai ales împrejurul focului de-a „leuca”, care începe cu cuvintele următoare:

- Ce-i sus mări?
- Luna, stăi.
- Da dincoace?

1. Vezi și G. Seulescu, *loc. cit.*, pag. 139.

2. Vezi și De Gerando. *La Transylvanie et ses habitants*, Paris, 1845, tom, I, pag. 311.

- Leuca-ntoarce.
- Te-ai întors?
- Dă-te jos, și altele.

În tot timpul cât se joacă acest joc, flăcăii și fetele se bat cu tușca, iar un fluierar cântă „cântecul priveghiului“ pe care-l notăm aici, după cum l-am auzit cântat din fluier în comuna Tichiriș de către un cioban. Asemenea cântec nu se află decât la locuitorii din Vrancea. Iată-l:

În Bucovina este obiceiul, când se scoate mortul din casă, să se lovească atunci sicriul de trei ori de pragul ușii de-afară; aceasta înseamnă că mortul se închină și-și ia rămas bun de la poporul ce s-a adunat ca să-l petreacă la groapă.

În Banat, după ce s-a scos sicriul din casă, cei ce rămân în urmă răstoarnă scaunele și mesele, arătând prin aceasta tulburarea produsă prin moarte.

Mai în toate părțile locuite de români este obiceiul ca oala cu care s-a turnat apă în căldare spre a se scălda mortul, să se ducă înaintea lui când îl duce la groapă și să se dea de pomană plină cu apă proaspătă, împreună cu o lingură nouă, la vreun om sărac.

În multe locuri este obiceiul ca acea oală să se spargă de pământ, ori în locul unde mortul și-a dat sufletul ori chiar la mormânt, sau se umple mai întâi cu cenușă și apoi se sparge, de aici a rămas zicerea: „i s-a spart oala“, adică i s-a frânt viața, a murit.

II

Mortul se ține în casă trei zile apoi se duce la groapă cu fața descoperită,¹ pe mâini, pe năsălii, în carul cu boi sau în sanie, iar în orașe cei avuți se duc cu patașca.

1. Astăzi, legea nu mai permite ducerea mortului la groapă cu fața descoperită. Am aproba închiderea sicriului în cazuri de epidemie sau de deformarea mortului, când atunci însă, chiar rudele de la sine iau

În Moldova, județul Fălciu, comunele Bunești, Deleni și altele, precum și în mai multe comune din județul Neamț, este obiceiul să se ducă mortul la groapă cu sania, fie vară, fie iarnă, pentru ca să-i fie calea mai ușoară și să nu se zdruncine. Mulți din cei mai fruntași înjugă doi sau patru boi negri.

În multe locuri boii se înjugă cu jugul răsturnat, arătând prin aceasta că murind gospodarul toate au să meargă pe dos și fără rânduială.

În Transilvania, ținutul Năsăudului, fetele mari se duc la groapă pe năsălii purtate numai de fete mari, iar flăcăii numai de flăcăi și cei căsătoriți numai de căsătoriți.

În Basarabia, fetele mari sunt duse numai de flăcăi care-și leagă la mână câte o basma sau năframă ca și vorniceii.

Năsăliile la cei săraci sunt împodobite cu scoarță sau chilim, iar la cei bogați cu stofă, din care apoi se fac veșminte la preoți.

În timpurile vechi, ne spune principele Cantemir, „la moartea vreunui boier de oaste, caii lui se îmbrăcau cu postav negru, și deasupra lor se puneau hainele lui cele mai de preț, iar înaintea năsăliei se ducea o sulită în care era spânzurată o sabie cu mănunchiul în jos; și de amândouă părțile mergeau vreo câțiva ostași înzăoați și încoifați, și în ochii cailor se punea must de ceapă sau praf de pușcă, ca să se arate ca și când ar plânge și caii, asemenea ca oamenii, pentru moartea stăpânului lor.

Trupul unui boier îl petrecea însuși Domnul împreună cu tot alaiul, și dacă fusese el unul din cei mai mari, atunci mergea înaintea lui cu semnul cel de boierie până la groapă, și după aceea se

asemenea măsură, acoperindu-i fața. Priveliștea morții în față are totdeauna un puternic efect moral, și acesta slăbește, când se ascunde de ochii poporului fața celui mort. De aceea credem că afară de cazuri anumite, acest vechi obicei român ar trebui respectat.